

<http://uard.bg>

New Knowledge Journal of Science

Списание за наука „Ново знание“

Academic Publishing House "Talent"
University of Agribusiness and Rural Development - Bulgaria

Академично издателство „Талант“
Висше училище по агробизнес и развитие на регионите – Пловдив

SOCIAL AND ECONOMIC DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF SOCIAL POLICIES

Marin Georgiev

Vasil Levski National Military University – Veliko Tarnovo, Bulgaria

Key words:

*social policy
social management
social concepts*

Abstract

This paper discusses the development of social policies in historical terms, focusing on the stages, concepts of development and characteristics. Periods of development in Bulgaria are discussed and presented in detail. A special place in this analysis is given to the development of individual concepts analyzing in brief their reflection in Bulgarian society.

ОБЩЕСТВЕНОТО И ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ В КОНТЕКСТА НА СОЦИАЛНИТЕ ПОЛИТИКИ

Марин Георгиев

Национален военен университет – Велико Търново

Ключови думи:

*социални политики
социално управление
социални концепции*

Резюме

Настоящата статия разглежда развитието на социалните политики в исторически аспект, като акцентира на етапите, концепциите на развитие, както и на характерните особености. Подробно са разгледани и представени периодите на развитие в България. Особено място в този анализ е отделено на развитието на отделните концепции, като е анализирано накратко тяхното отражение в българското общество.

ВЪВЕДЕНИЕ

Социалната политика на дадена държава е съвкупност от специфични дейности, които целят да регулират социалните отношения между различни по своето социално положение субекти. Този подход към изясняването на социалната политика се нарича още функционален и по същество разглежда социалната политика като дейност за регулиране на отношенията на равенство или неравенство в обществото¹. Той дава възможност да се търсят

неравенства в икономическите позиции на индивидите във връзка със собствеността, труда и условията за труд, разпределението на доходите и потреблението, социалното осигуряване и здравеопазването, да се търсят източниците за тези неравенства и тяхната социална оправданост или неоправданост.

Белег на тази политика е социалната работа. Като термин, социалната работа се разбира и като вид професия, и като система от специализирани институции, и все по-многообразни практики, които, за да бъдат ефективни, следва да използват

¹ Terziev, V., Dimitrova, S. Social programming in the context of stimulating social activity and regulation of social development through active policies, „East West” Association for Advanced Studies and Higher Education GmbH, Vienna, 2015.

Terziev, V. 2015. Social programming in the system of sociological categories concerning market economy and labor market development in transition economy, Конференция „Култура. Духовност. Общество”, ЦРНС, Новосибирск, Россия, pp. 100-123.

интегрирано знание от фундаменталните науки за човека и обществените групи, за обществото като цяло.

В световната практика социалната работа се възприема като една изключително важна и престижна помощна професия². Западните изследователи я определят като професията на XXI век, а социалната работа се превръща в най-разпространената междудисциплинарна професия на XXI век. Развитието ѝ се определя от връзката и взаимодействието на няколко процеса - нейната институционализация, идентификация и интернационализация на фона на европейската интеграция и глобализация.

В България разбиранята за социална работа се обединяват около няколко момента - че тя е интегративна дейност със самостоятелна наука и практика, помощна професия, със свое специфично поле, „форма на социална интервенция“, насочена към индивида, семейството, групата и общността, за възпитание и превъзпитание, социализация и ресоциализация, интеграция и реинтеграция, адаптация и реадaptация. Разглежда се като цялостна интегративна система. Основната ѝ цел се свързва с превенцията, преодоляването или решаването на социални проблеми и рискове за личността³.

Възраждайки се отново преди петнадесет години, социалната работа се превръща във важна част от помощните професии и навлиза в професионалното пространство чрез: заявяването на приоритетите на професията в нови нормативни документи, включването ѝ в регистъра на специалностите в България, въвеждането на образователен ценз за социалните работници, академичното ѝ представяне, определянето на квалификационните ѝ характеристики и компетенции, изискванията към професионалната дейност на социалните работници и т.н. Собственият ѝ път на развитие преминава през проучване на опита на модерните пазарни икономики, адаптиране и прилагане на успешни практики. В годините на преход обществото ни се сблъска със сериозни социални проблеми⁴. За някои

от тях бяха намерени социалнополитически механизми за регулиране и съответната процедурна форма.

Основните проблеми на социалната работа като дейност на обществото, като държавна дейност, неотделима част от социалния, институционален и политически живот са:

- ненавременно и адекватно подпомагане или обслужване на нуждаещите се лица, семейства, домакинства, социални групи;
- неадекватна кореспонденция с европейските стандарти и критерии при осъществяване на социалната работа като се имат предвид нашите национални традиции и опит;
- липса на координация и съгласуване на социалната работа по видове, форми, йерархични равнища;
- липса на взаимодействие (общуването, диалога) на социалния работник с клиента (групата) в посока на хуманизъм, демократичност и спазване на етиката.
- липса на професионалната квалификация (знания, умения, опит) на социалните работници и помагащите лица.

В годините на преход се обособи и нарасна многократно потребността от квалифицирани специалисти по социални дейности, способни да се реализират в променящите се социално икономически условия⁵. Формирането на потребността е следствие от общественото разделение на труда и утвърждаването на социалната работа като професия през последното десетилетие у нас. Съществуването на тази категория специалисти (социални работници и сътрудници

Terziev, V., Arabska, E. 2015. Bulgarian Experience in Labor Market Development. 18th International Academic Conference, 25 August 2015, London. IISES, pp. 710-733.

Terziev, V., Arabska, E. 2015. Analyses of Labor Market Development in Bulgaria: Role of active policies for social and economic development. 3rd HASSACC 2015 - Virtual Conference Human and Social Sciences at the Common Conference, 5-9 October, 2015, pp. 140-145.

⁵ Терзиев, В. Арабска, Е. 2015. Активните трансформации в политиките за функциониращ пазар на труда и за заетост. Научна конференция с международно участие „Иновации в образованието“, 25-27 септември 2015 г. ШУ „Епископ Константин Преславски“. Годишник на ШУ „Еп. К. Преславски“, Т. XIX Д Педагогически факултет, Научни трудове от конференция, стр. 96-104.

Terziev, V., Arabska, E. 2015. Изграждането на функциониращ пазар на труда в периода на преход на българската икономика. Научна конференция с международно участие „Иновации в образованието“, 25-27 септември 2015 г. Годишник на ШУ „Еп. К. Преславски“, Т. XIX Д Педагогически факултет, Научни трудове от конференция, стр. 82-95.

Terziev, V., Arabska, E. 2015. Развитие на функциониращ пазар на труда в България. Seventh International Scientific Conference KNOWLEDGE FOR CAPABILITIES AND SKILLS, 4-6 December, 2015, Bansko, Bulgaria. International Journal Knowledge, Scientific Papers, Vol. 11/1, стр. 167-181.

Terziev, V. 2015. Social policy development in the Republic of Bulgaria during the transition period to a market economy, Сборник научных трудов „Новый взгляд“- Международный научный вестник, №8, ЦРНС, Новосибирск, Россия, 24.04.2015, pp. 230-265.

² Терзиев, В. Въздействие на политиките на пазара на труда за осигуряване на заетост“, Университетски издателски център при Русенски университет „Ангел Кънчев“, издателство „Дема прес-Русе“, 2013.

³ Терзиев, В., Димитрова, С., Арабска, Е. 2015. Начини за осъществяване на ефективна социална политика чрез насърчаване на социалната активност. Международна научна конференция "Образование, наука, икономика и технологии", 25-26 юни 2015 г. Университет „Проф. д-р Асен Златаров“. Управление и образование, ТОМ XI (4) 2015, стр. 34-39.

⁴ Terziev, V. 2015. Analyses of labor market development in the Republic of Bulgaria and the influence of the transition period. Монография „Современная модель эффективного бизнеса“, стр. 198-244.

Terziev, V. Impact of active social policies and programs in the period of active economic transformations in Bulgaria. "East West" Association for Advances Studies and Higher Education GmbH, Vienna, 2015.

социални дейности с професионално образование) се обуславя от необходимостта за системна, целенасочена и квалифицирана професионална дейност за удовлетворяване на съществуващите обществени потребности от социални дейности⁶. Установява се необходимост от въвеждане на система за допълнителна квалификация на персонала като добре планиран и обмислен планомерен процес, който да осигурява промените в следващото ниво на длъжностната скала и да е с ясни времеви ограничения. За тази цел е необходим децентрализиран институционализиран орган за лицензиране на професионалната преквалификация, въвеждане на точни измерители за всяка квалификационна степен. Само така ще се въведе стандарт за качество на квалификацията, респективно на труда, а професионалната квалификация ще се превърне в ценност и обективна основа за оценяване, заплащане и професионално развитие.

Съвременната държава поема социални функции, чрез които се стреми да регулира дисбалансите, да защитава слабите социални позиции и да не позволява разпадането на обществената система⁷. Тя регулира процесите в обществото като хармонизира интересите и се противопоставя на маргинализацията. Всяка модерна държава⁸ развива социални дейности, които отразяват особеностите на конкретното общество, съответстват на неговото икономическо, политическо и културно състояние⁹. Плод са на политически решения, целящи да насочват и регулират процеса на адаптация на националното общество към трансформациите на пазарната среда.

⁶ Arabska, E. 2016. Bulgarian Experience in Improving Effectiveness of Activities in Public Employment Services. *Balkan and Near Eastern Journal of Social Sciences (BNEJSS)*, Vol. 2, N 2, pp. 76-94.

Terziev, V., Arabska, E. Application of new instruments to increase effectiveness of implementation of social policies on labor market in Bulgaria. *Journal of economic development, environment and people (JEDEP)*, VOL 4, NO 3 (2015), pp. 26-44.

Terziev, V., Dimitrova, S., Arabska, E. 2015. Positive and negative characteristics of active social policies through the example of the program "From social support to employment". VIII International scientific conference "Innovations in technology and education", Belovo, Russia, March 2015, Volume 5, pp. 88-100.

⁷ Терзиев, В., Арабска, Е. 2015. Реализация на активните политики на пазара на труда в България. Първа научно-практическа конференция с международно участие "Социална работа, мениджмънт и социално развитие: съвременни предизвикателства, перспективи и иновативни практики 2015", 1-2 октомври 2015, ТУ-Варна, стр. 40-47.

Терзиев, В., Арабска, Е. 2015. Мониторинг на активните политики на пазара на труда в България. Първа научно-практическа конференция с международно участие "Социална работа, мениджмънт и социално развитие: съвременни предизвикателства, перспективи и иновативни практики 2015", 1-2 октомври 2015, ТУ-Варна, стр. 32-39.

⁸ Под „Модерна държава“ се разбира държава, в която са налице пазарна икономика и демократична политическа система.

⁹ Arabska, E. 2016. Problems of Employment and Unemployment in Bulgaria: Is Sustainable Development Possible? *Balkan and Near Eastern Journal of Social Sciences (BNEJSS)*, Vol. 2, N 1, pp. 6-19.

СОЦИАЛНА ПОЛИТИКА – СЪЩНОСТ И ХАРАКТЕРНИ ОСОБЕНОСТИ

Социалната политика стои в основата на развитието и управлението на всяка страна¹⁰. Независимо от това, че върху нея оказват влияние твърде голям брой фактори и проблеми, то тя до голяма степен определя физическото и психично състояние на населението както и взаимоотношенията и взаимовръзките между хората¹¹. От друга страна социалната политика дава възможност за глобално изучаване и решаване на жизнено важни социални проблеми на гражданското общество. На базата на програмите и действията на политическите партии и на държавните органи се очертават насоките за развитие на обществото. Социалната политика следва да се разглежда като дейност за регулиране на отношенията на равенство или неравенство между различните индивиди и социални групи в обществото. Нейното значение се определя от възможността на базата на комплексния подход да се установят:

- икономически позиции на различните социални групи и индивиди, определяйки различията между тях по отношение на доходи, потребление, условия на труд, здравеопазване и др.;
- да се разкрият причините за неравенството;
- да се търсят конкретни и специфични мерки за преодоляване на възникналите социални различия.

В широк смисъл понятието социална политика може да се приеме като съвкупност от регулиращи въздействия на държавата и в частност на общините¹², които се провеждат с цел да се осигури равенство и справедливост в рамките на икономическите възможности и задоволяване на основните жизнени потребности на различните социални групи в обществото. Социалната политика се основава на правно-нормативни, икономически, психологични и др. механизми за въздействие, с оглед намаляване на социалното неравенство и за преодоляване на възникнали социални конфликти.

В тесен смисъл понятието социална политика се разглежда като средство за защита на хората при вече възникнали неблагоприятни жизнени ситуации. Социалната политика се определя като съвкупна специфична дейност на правителствените и неправителствени органи и организации за регулиране на социалните отношения между различните по своето социално положение

¹⁰ Терзиев, В., Арабска, Е. 2015. Социални политики за въздействие на пазара на труда в България. *International Journal Knowledge, Scientific Papers*, Vol. 11/1, стр. 248-255.

¹¹ Terziev, V., Dimitrova, S., Arabska, E. 2015. Social activity of human resources - a basis for effective social policy. *Knowledge International Journal, Scientific & Applicative Papers*, Volume 9, Volume 9, стр. 218-223.

¹² Terziev, V., Arabska, E. Social Policy Development and Implementation: Municipal level perspectives. 4th HASSACC 2016 - Virtual Conference: Human and Social Sciences at the Common Conference, 3-7 October, 2016.

субекти¹³. В това определение е залегнал функционалният подход, т.е. социалната политика се разглежда като дейност за регулиране на отношенията на равенство в обществото. Дава се възможност за търсене на икономическите причини за неравенството на индивидите в тясна връзка със собствеността, труда, условията на труд, разпределението на доходите и потреблението, социалното неравенство и др.¹⁴ Социалната политика може да се разглежда в три аспекта¹⁵:

- по отношение на обхванатите лица – социалната политика трябва да обхваща всички членове на обществото, а не само лицата в трудово наемни отношения;
- относно социалните отношения – социалната политика трябва да регулира всички отношения свързани с различията в социално-икономическото положение на хората;
- по отношение на субектите на социалната политика – такива са държавата и нейните специализирани органи, местните органи на държавната власт, производствените предприятия, фирмите, синдикатите, както и обществените и благотворителните организации.

Социалната политика се определя и като съвкупност от организационно-управленчески, правно-нормативни мерки, от ресурси и от преки дейности, насочени към разкриването и решаването на социалните проблеми в и на обществото¹⁶.

СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА ОТ СЪВРЕМЕННА ГЛЕНА ТОЧКА

Социалната политика представлява отделна, самостоятелна по своя характер наука. Тя граничи и има тесни връзки с други науки като социология, икономика, педагогика, политология и др. Социалната политика по своята същност представлява теория и практика на социалните отношения, които имат свое начало, минало, настояще и бъдеще¹⁷. Тя е специфична дейност за регулиране на социалните отношения в обществото¹⁸. Това се осъществява от държавните и

недържавните органи и организации, от отделни партии и лица. В основата на социално-политическата дейност стоят общочовешките, държавните, политическите и др. интереси, както и тези на социалните групи, семействата и отделните индивиди.

Социалната политика отразява реалните човешки отношения¹⁹. Социалните решения са същността на политиката. По този начин се ангажира обществото, държавата, фирмата, общината и др. спрямо носителя на социалния проблем²⁰. Социалната политика е силно идеологически обвързана. Тя е зависима и не може да се откъсне от платформата и програмата на управляващите политически сили, както и от философията на силите на опозицията, която се стреми към властта. Следователно съществува тясна връзка и зависимост между социалната политика и властта. Последната се явява средство за реализация на решенията в социалната област. В борбата си за власт политическите сили утвърждават определен социално-политически курс. Социалната политика като практика до голяма степен зависи от доминиращите схващания за нейната същност и съдържание, както и от развитието на икономиката на страната²¹. Често връзката между икономика и социална политика се

научна конференция „Образование, наука, икономика и технологии“, 25-26 юни 2015 г., Университет „Проф. д-р Асен Златаров“. Управление и образование, ТОМ XI (4) 2015, стр. 24-33.

¹⁹ Терзиев, В., Арабска, Е. 2015. Социалното програмиране в контекста на насърчване на социалната активност. Юбилейна международна научна конференция "Социалните науки и развитието на обществото - теоретични и практически измерения", Свищов, 30-31 октомври 2015 г., стр. 228-233.

²⁰ Димитрова, С., Терзиев, В., Арабска, Е. 2014. Приложението на активния модел на социална програма и неговото стратегическо преимущество в процеса на учене през целия живот. Научна конференция „Система за квалификация и кариерно израстване на преподавателите във висшите училища“, Национален военен университет „Васил Левски“, 11-12 декември 2014 г., Велико Търново. Сборник доклади от конференция „Система за квалификация и кариерно израстване на преподавателите във висшите училища“, стр. 96-121.

Терзиев, В., Стоянов, Е., Арабска Е. 2015. Активната социална програма – иновационен модел в общественото развитие. Младешки форум „Наука, технологии, иновации, бизнес – 2015“, 15-16 октомври 2015 г. Пловдив, стр. 125-130.

Terziev, V. 2015. An active model of a social program and its strategic advantage, Конференция „Система ценностей современного общества“, ЦРНС, Новосибирск, Россия, 30.04.2015, pp. 113-131.

²¹ Terziev, V. 2015. Methodological approach to research and evaluate main states and transitions on labor market, Конференция „Проблемы современной экономики“, ЦРНС, Новосибирск, Россия, 15.04.2015, pp. 22-48.

Terziev, V. 2015. Social policy and labor market development in Bulgarian transition period, Конференция „Приоритетные научные направления: от теории к практике“, ЦРНС, Новосибирск, Россия, 2015, pp. 139-154.

Terziev, V. 2015. Theoretical basis of development of labor market and social policy in the Republic of Bulgaria, Конференция „Наука и современность 2015“, ЦРНС, Новосибирск, Россия, 2015, pp. 233-251.

Terziev, V. 2015. Flows of labor force and types of labor markets in transition economy, Конференция „Социально-экономические науки и гуманитарные исследования“, ЦРНС, Новосибирск, Россия, 08.05.2015, pp. 75-93.

¹³ Димова, Д., Кусев, И. Социална политика и социални дейности. Анализи, есета, технологии.- София, Тракия-М, 2003.

¹⁴ Arabaska, E. 2016. Active Social Policies - Insights in Developing a Functioning Labor Market. Balkan and Near Eastern Journal of Social Sciences BNEJSS 2016 (02) 03, pp. 47-63.

¹⁵ Димова, Д., Кусев, И. Социална политика и социални дейности. Анализи, есета, технологии.- София, Тракия-М, 2003.

¹⁶ Класова, С., Иванов, П., Младенова, Г., Станкова, Л., Балева, В., Василева, Л., Дуранкев, Б., Найденов, Н., Опров, К., Геров, А. Маркетинг, София, УННС, 2009.

¹⁷ Terziev, V., Dimitrova, S., Arabaska, E. 2015. Assessment of active social policies' impacts on labor market in a period of transformation Bulgarian society. Procedia Economics and Finance 30 (2015) pp. 890-902.

¹⁸ Терзиев, В., Арабска, Е. 2015. Подобряване ефективността на провежданите социални политики. Международна научна конференция “Посткризисно управление в бизнеса”, София, 27 ноември 2015 г. Сборник доклади, том I, стр. 121-127.

Терзиев, В. Арабска, Е. 2015. Съвременни аспекти в оценяване ефективността на социалното програмиране. Международна

разглежда едностранно²². Социалната политика може не само да взема, но и да тласка икономиката напред. В развитите европейски страни социалната политика играе роля на силен преобразуващ фактор в икономическите и обществените отношения. Развитието на социалната политика в различните страни е тясно свързано с природните, икономическите, културните, етническите и политическите условия на живот²³. Формите и обхвата на социалната политика се обуславят от конкретните обстоятелства на отделните исторически епохи. Изучавайки социалната политика през различните периоди на човешкото общество, се създават възможности за установяване на обективните закономерности и условия на развитие и на промени на социалните отношения, с използване на съвременни методи и прийоми. Чрез социалната политика се утвърждават принципите на хуманност, както и защитата и подпомагането на онази част от населението, която живее в неравностойно социално положение, в съответствие с общоприетите критерии и стандарти за живот на хората. Насоките на развитие на социалната политика определят темпа и характера на възпроизводството на обществото на едно по-високо ниво²⁴. В основата на социалната политика са заложили такива елементи като социална справедливост, социална сигурност, свобода на човешката личност и др. Социалната политика в социален и политически аспект може да се приеме като единство на университетска дисциплина,

научно направление, както и теория и практика на социалната работа.

Модерните схващания за социалната политика могат да се сведат до следното²⁵:

- Социалната политика е политика на социалното развитие.
- Социалната политика е политика на жизнения стандарт.
- Социалната политика в по-тесен смисъл е дейност за защита на жизнения стандарт на определени лица и групи, които се намират в неравностойно социално положение в сравнение с останалото население, поради последици настъпили при някакъв социален случай.

РАЗВИТИЕ НА СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА В ИСТОРИЧЕСКИ ПЛАН

Историческите данни сочат, че като практика социално-политическата дейност е възникнала и се е развивала от най-дълбока древност.

В примитивните и първобитните общества се установяват характерни, макар и елементарни защитни функции. Те са се проявявали в нравите и обичаите на хората и са се предавали от поколение на поколение. Тези защитни функции са се отнасяли до социално слабата част от хората - децата, болните и възрастните. Разбира се, върху тази дейност съществено влияние е оказвало елементарното производство, ниската производителност на труда, изградените патриархални отношения, родовата разпокъсаност и др. Социалните защитни функции през тази епоха са се основавали на инстинктите на хората за самосъхранение. Практиката в различните народи е била крайно противоречива. Така например при ескимосите възрастните и болните деца са били изоставяни на произвола на съдбата. В същото време при индианците се установява култ към възрастните хора.

В робовладелческото общество за развитието на социалната политика на обществото съществено влияние оказват редица фактори като:

- повишената, макар и елементарна производителност на труда;
- появата на частната собственост върху средствата за производство;
- утвърденото патриархално семейство;
- наличието на държава, държавно управление и държавни органи;
- двойственият морал спрямо робите и свободните хора.

Във философията на древните мислители, наред с идеите за свобода и морал се развиват и идеите за социална справедливост и хуманност. Това е изложено добре от Аристотел. Според него „който желае да властва трябва да помага“. В Египет, еврейската държава и древна Гърция социално-политическите функции са имали характер на

²² Terziev, V., Dimitrova, S., Arabska, E. 2015. Assessing impacts of active social programs on the labor market in the Republic of Bulgaria. VIII International scientific conference "Innovations in technology and education", Belovo, Russia, March 2015, Volume 5, pp. 47-64.

Terziev, V., Dimitrova, S., Arabska, E. 2015. "From social support to employment": considering target groups' needs in active social policies. VIII International scientific conference "Innovations in technology and education", Belovo, Russia, March 2015, Volume 5, pp. 64-77.

Terziev, V., Dimitrova, S., Arabska, E. 2015. Linking active social policies to education and qualification problems on the labor market. VIII International scientific conference "Innovations in technology and education", Belovo, Russia, March 2015, Volume 5, pp. 77-88.

Terziev, V., Arabska, E. 2014. Assessment of active social policies' impacts on labor market in the Republic of Bulgaria. Коллективная монография "Социально-экономические и правовые основы развития экономики". Уфа, Аэтерна. Россия, pp. 3-57.

²³ Terziev, V., Arabska, E. 2015. Theoretical and methodological basis of social programming and social activity, Коллективная монография "Социально-экономические и правовые основы развития экономики", 2015, Уфа, Аэтерна. Россия, pp. 3-183.

²⁴ Terziev, V., Arabska, E. 2015. Assessment of the effectiveness of social programming. Knowledge International Journal, Scientific & Applicative Papers, Volume 9, стр. 115-125.

Terziev, V., Arabska, E. 2015. Social policy and social programming: key implications concerning development of active labor market policies and employment. Proceedings of 17th International Academic Conference, Vienna, June 21-24, 2015, IISES, pp. 499-513.

Terziev, V. 2015. Criteria and indicators for social efficiency, Конференция „Государственное и муниципальное управление в XXI веке: теория, методология, практика“, ЦРНС, Новосибирск, Россия, 30.04.2015, N 17, pp. 46-70.

²⁵ Лакичевич, Д. Увод в социалната политика, София, 2002.

подпомагащи функции. Идеите на Аристотел, Солон, Тукидид, Платон и др., освен че са отразявали духа на своето време, но много от тях звучат съвременно и сега. Например според Тукидид: „Никой не трябва да се срамува, че е беден, срамота е да не премахнеш немотията чрез труд“. Основните социално-защитни функции в древността са се изпълнявали от семейството, следвайки общовъзприети морални принципи. Ако лицето е било лишено от близки, тези функции са се изпълнявали от държавата, църквата и съгражданите.

Интерес от исторически аспект представлява социалната политика на староеврейската държава. При нея в обществото са се насаждали чувство на солидарност с бедните, болните и инвалидите, със строго спазване на определени религиозни норми на поведение. Социалната защита се е оказвала само на нетрудоспособните. Строго е бил наказван здравият гражданин, който е приемал помощта.

В Древна Гърция са били създадени първите закони с хуманитарно- демократичен характер. Такъв е бил законът, който задължавал всеки родител да дава на децата си определена професия или да ги подготвя за някаква трудова дейност. В същото време в Древна Гърция са съществували и антихуманни закони. Например хвърляне на увредени деца от скала и др.

Обобщавайки историческите данни за този период, могат да се подчертаят три основни характеристики:

- ниска производителност на труда и масова бедност сред населението;
- силно влияние на държавата върху социалната политика;
- поява на наченки на професионални сдружения за социална защита.

През Средновековието както е известно ролята на църквата се явява основна причина за застой в науката, за ниското развитие на средствата за производство и за липсата на всякаква социална защита на хората.

С появата на Ренесанса се развива манифактурното производство, започва началното натрупване на капитали и последвателно развитие на капиталистическото общество. В развитието на социалната политика се поставят основните въпроси за:

- мястото на държавата, респективно на властта в тази дейност;
- индивидите и техните частни инициативи и доброволни сдружения;
- защитата на социалните потребности и права.

Според Герхард Брюк практическата държавна социална политика в Германия води началото си от 1839 година с приетия закон за защита на децата. Съществено значение придобиват така наречените Бисмаркови закони или Бисмарков модел. Началото се поставя през 1881 година, когато чрез послание на кайзера се изгражда система за държавно социално

осигуряване на работниците. Тази система се характеризира с натрупването на определени финансови средства, които са били използвани за определени категории от населението и за определени професии с рисков характер. Това е позволявало при злополуки и болест работниците да получават определени обезщетения. В резултат на кайзеровото послание са били приети законите за:

- болничното осигуряване – през 1883 година;
- за осигуряване при злополука – през 1884 година;
- за осигуряване при старост и инвалидност – през 1889 година.

Тези закони независимо от тяхната ограниченост играят съществена роля в развитието на социалната политика и формират така наречения Бисмарков модел.

В края на 19-и век в различните европейски страни, в резултат на сдружените работнически действия във Франция, Австрия, Швейцария, Англия и др., са били приети редица социални закони. Успоредно с държавната защита на труда се е развивала и самозащитата на работниците. Според Франкенщайн последната допълва държавната и се проявява там, където е невъзможно държавата да организира и да осигури социалната защита на нуждаещите се. Самозащитата на работниците се е изразявала в организирането на доброволни помощни каси. Така например в Англия, с помощта на профсъюзите са били създавани голям брой взаимопомощни сдружения. Към тях са функционирали и доброволни помощни каси. Чрез тези каси се е осигурявала болничната издръжка на работниците и инвалидите. Форма на работническа самозащита се явяват и производствените сдружения или кооперации. През 1862 година в Германия техният брой достига 130, в Англия - 214, във Франция - 81. Държавата е предоставила на тези сдружения определени финансови средства. Съществена роля през този период играят потребителските кооперации, предназначени да предлагат на работниците поевтини стоки, както и на кредити при облекчени условия за техни членове. В европейските страни като форма на самозащита се явяват и строените общински работнически жилища.

След Втората световна война по идея на английския икономист Беверидж се формира нов модел на социално осигуряване. Развиват се различни идейни течения, школи.

Относно развитието на социалната политика в България още в Търновската конституция се е предвиждала възможност за пенсионно осигуряване на държавните служители. Първият социален закон е бил приет през 1905 година. Той се отнасял до защитата на детския и женския труд. С него се е регламентирало продължителността на работния ден, минималната възраст за наемане на работа -12 г, и са били определени ограничения за лицата, упражняващи нощен труд.

През периода 1944-89 година социалната политика у нас се развива по командно-административен път. Нейните приоритети се определят от партията и правителството при формалното участие на профсъюзите. Този подход е нерационален и довежда до срив на социално-политическата система във всички социалистически страни.

СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА - ПРЕДМЕТ, ЦЕЛИ, ЗАДАЧИ И ПРИНЦИПИ

Херберт Спенсер разглежда обществото като един социален организъм, който се развива закономерно в резултат на взаимодействието между съставните му части. Социалната политика според Спенсер е начин на организация на обществото, на оценка и управление на реалните масови социални факти. На базата на тези схващания предмета на социалната политика може да се определи с цялостното развитие на обществото, на отделните негови съставни части или на отделните участници в общественения живот.

Отделните социални сфери като социално подпомагане, здравеопазване, образование, култура, труд и трудови отношения имат свои конкретни и специфични цели и задачи, а от там и свой конкретен предмет на дейност, но всичките те се явяват подсистеми на социалната политика, които си взаимодействат и взаимно влияят. Обединяващото и общото в тези сфери на обществена дейност и отношения се явява социалната политика.

Целите на социалната политика не могат да се формулират еднозначно²⁶. Различията в целите при либерализма, неолиберализма и егалитаризма дават отражение върху социалната политика като наука и практика.

Според либерализма целта на социалната политика е да гарантира равенство на хората в изходните позиции, т.е в шансовете им за самостоятелен стопански живот. Като примери в това отношение се посочват безплатното обучение, квалификацията и др., които могат да намалят диференциацията между индивидите в обществото. За справедливо разпределение на блага говорим, когато се ползва конкурентният принцип.

Според егалитаризма социалната политика има за цел да осигури равенство на изхода при разпределението на стопанския резултат.

За постигане на поставените цели социалната политика решава следните основни задачи:

- изясняване и реализация на основните принципи и концепции в развитието на обществото и при решаването на възникнали социални проблеми;
- предлагане на ефективни подходи за решаване проблемите на обществото - инвалидизация,

безработица, нисък стандарт на живот, ниска култура, социални заболявания и др.;

- осигуряване на медицинска и социална защита на социално слабата част от населението; отстраняване или намаляване ефекта от влиянието на социално-икономическите, демографските и други фактори върху здравето, живота и жизнеспособността на нацията;

- изучаване и прилагане опита на развитите социални държави в областта на социалната политика.

Принципите на социалната политика биха могли да се подредат така:

- Свобода на индивида – този принцип се основава на частната собственост и на свободната изява на отделния индивид.

- Социална справедливост – отнася се до осигуряването на доходи на отделни лица и домакинства, които не притежават възможности и не могат да ги увеличат. Този принцип се отнася до социално слабите групи и до отделни лица от населението, изпаднали в състояние на социален риск.

- Социална солидарност – този принцип е особено важен тъй като се отнася до начина на финансиране на социалната сигурност на населението. Финансовите средства се набират от държавния бюджет и от обособени социални фондове. Средствата фактически се набират от всички членове на обществото и най-вече от социалните групи с по-високи доходи. Средствата от бюджета и социалните фондове се ползват само от тези индивиди и домакинства, които имат неотложни потребности от финансови средства и услуги, с цел поддържане на живота и на здравето си. Този принцип обединява обществената солидарност и щедрост на населението към социално слабите лица и социални групи. Принципът на социална солидарност намира израз в подпомагането на бедните от богатите, на болните от здравите и на възрастните от младите. Неговото приложение следва да се разглежда като съществена черта на обществените отношения.

- Сътрудничество между правителство, синдикати и работодатели – за реализирането на този принцип е необходимо съществуването на единна система на социална политика. Чрез него се дава възможност за отстояване на интересите на тази част от населението, която е изпаднала по различни причини в неравностойно социално положение. Чрез тристранното сътрудничество се преодоляват противоречията в трудовите отношения и спорове.

- Принцип на самоотговорност - според някои специалисти благото и щастието на хората се основава на колективната взаимна отговорност. Това може да се реализира само на принципа на всемогъществото на държавата. Възприемайки по този начин самоотговорността, не може да се запази икономическият напредък. Това се определя от презумпцията, че щом всеки намери сигурност в

²⁶ Терзиев, В. Предизвикателства пред социалното програмиране в контекста на насърчаването на социалната активност и регулирането на социалното развитие чрез активни политики. Издателство „Примакс“, Русе, 2015.

коллектива, то никои вече няма да поема отговорност сам за себе си. Липсата на конкуренция и на желание да се постигнат по-високи резултати по отношение на качествени или количествени показатели нарушава принципа на самоотговорността. В редица страни този принцип се свързва тясно с индивидуализма. В този аспект Рудолф Клайн твърди, че уникалността на социалната политика в Англия се заключава в това, че английският народ обвинява бедните за собствената им бедност. По отношение на САЩ американският социолог Натан Глейзър²⁷ обяснява същия феномен с други причини. Според него американците са свикнали да разчитат сами на себе си и са изпълнени с решимост да се трудят упорито, за да напреднат в живота си. Като данъкоплатци американците точно пресмятат дали съответните социални програми ще им донесат облаги или загуби.

В съвременната социалната политика се приема, че когато отговорността за съдбата на отделния индивид се прехвърля на държавата или на колектива, не може да се формира чувство за сигурност. Човекът се превръща в „крепостен поданик“ на всемогнатата държава, която играе роля на опекун и парализира икономическия прогрес.

▪ Принцип на разделната отговорност – той се въвежда през 80-те години в Англия от М. Татчер и във Франция от Митеран, където чрез мерките за приватизация се постига този принцип. Разделната отговорност се отнася и до солидарността между поколенията и тяхната самоотговорност.

▪ Принцип на централизация и децентрализация в социалната политика – в страните на Западна Европа силната централизирана държавна политика след 80-те години все повече започва да се съчетава с принципа на децентрализацията. Той се изразява в засилването на социалните функции на общините, фирмите, предприятията и на другите свободни формиращи общности. Този завой в социалната политика може да се обясни със стремението на държавата да се разтовари от многобройните функции, с които се е ангажирала. По този начин държавата може да се освободи от държавните дефицити и от непосилните разходи по издръжката на тежкия и огромен държавен апарат. Освен това според Нейтън Глейзър²⁸ „групите различия представляват бариера за създаването на единна национална система“. Социалната политика трябва да съдейства за запазването на общината и на нейните функции. Още преди Втората световна война през 30-те години от предложената от Рузвелт национална система за социално осигуряване се приема само онази част, която се отнася до Националната и унифицирана система за пенсионно

осигуряване. Останалите клонове на социално осигуряване, както и системата на социалните грижи се уреждат с местни закони и решения на отделните щати на общините, на неправителствените и частни сдружения с благотворителна цел. Като причина за тези факти може да се посочи:

- страх от силна държавна власт;
- опасност от бюрократизиране на обществените институции;
- необходимост от съобразяване с разнообразните ценностни системи и най-вече с малцинствените групи.

▪ Субсидиращ принцип. При класическия либерализъм този принцип се свежда до частен алтруизъм, морален дълг, религиозно изискване и др. и то без никакви задължения от държавата. Неолиберализмът признава необходимостта от държавна намеса, но само там и дотолкова, доколкото хората не са в състояние по обективни причини да достигнат онова жизнено равнище, което не позволява да изпаднат от пределите на обществото. Особено внимание се обръща на превантивните мерки като средство за стимулиране на личната инициатива в социалната област. При егалитаризма субсидиращият принцип се основава на високи данъци и централизирано преразпределение на богатата. Такава социална политика е от полза за чиновниците и бюрократите. Според Милтън Фридман²⁹: „Всеки път, когато държавата субсидира предприятие или регион, то средствата за това се вземат от останалите хора“.

СОЦИАЛНИ ПРОБЛЕМИ

Социалните проблеми се явяват израз на противоречията и интересите на различните по своето обществено положение социални субекти. Социалните проблеми са три типа:

Първият тип се поражда от противоречивото единство и взаимодействието между икономическите и социалните интереси на обществото като цяло, между отделните социални групи, предприятията, фирмите, териториални единици и отделните лица. Така например фирмите се стремят да намалят заплатите като по този начин ограничават социалните права на работещите.

Вторият тип социални проблеми възникват от общественото разделение на труда. Икономическата целесъобразност диктува условията за подготовка и използване на работната сила. Тези проблеми са свързани със заетостта, безработицата, издръжката на безработните, квалификацията на кадрите.

Третият тип социални проблеми възникват от функционирането на остарели форми на социални отношения. Те са свързани с нормативните документи, които не съответствуват на новото

²⁷ *The Limits of Social Policy* Cambridge, Mass. Harvard University Press, 1988.

²⁸ *The Limits of Social Policy* Cambridge, Mass. Harvard University Press, 1988

²⁹ *The Social Responsibility of Business is to Increase its Profits*, *The New York Times Magazine*, September 13, 1970.

положение на стопанските организации, фирмите, изискванията на пазарната икономика и др.

В практически аспект социалните проблеми могат да се разглеждат като произтичащи от непосредствената социална дейност при решаването на усложнения, които възникват при различни обстоятелства. В този аспект в социалната политика се очертават следните проблеми:

- Възникване на потребности от социален характер. Тяхната поява е тясно свързана и се определя от социалното положение на индивида и социалната група. Когато по обективни причини тази част от населението не може да си осигури средства за препитание и покриване на най-належащи потребности, то тези хора трябва да бъдат социално подпомогнати. По този начин се гарантира социалната сигурност на населението. Социалните потребности се определят от:

- ✓ развитието на средствата и на условията за живот;
- ✓ желанието на социално слабите да задоволяват във висока степен своите потребности;
- ✓ от състоянието и положението на социалния потребител.

- Независимо от икономическото развитие на държавата няма управляващи, които да са в състояние да задоволят напълно социалните потребности на населението. Това налага систематизиране и приоритетно подреждане на потребностите, които държавата трябва да задоволи заедно с другите субекти на социалната политика. За постигането на пълно задоволяване на социалните потребности е необходимо системна работа за издирване на нови източници за оказване на социални услуги и помощи. Съществено място в социалната политика е спазването на принципите и изискванията на избрания модел за социална сигурност. Социалната политика използва факторите на външната среда. Тя се стреми да не допуска или да преодолява вече възникнали кризисни ситуации. Социалната политика се стреми да установи и да укрепва социалния статус на индивида, в това число на рисковите социални групи и слоеве на обществото.

- Изясняването на концептуалните основи и стратегия за реформиране на социалната работа в България, в т.ч. изясняване на социално – икономическата обстановка в страната и насочване към евентуалните източници на ресурси за социална работа; регулярна изследователска, възпитателна и обучаваща дейност по отделните видове, форми и равнища на социалната работа; усъвършенстване на организацията и технологията на социалната работа.

КОНЦЕПЦИИ И МОДЕЛИ В СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА

Във всички епохи на човешката история и при всички обществено-икономически формации се търси идеалната социална държава. Поради този стремеж проблемът за справедливостта при съвместния

обществен живот на хората и междучовешките образувания има водещо значение. Още в античния свят се търси отговор на въпроса „Как да се създаде идеалната държава?“, т.е. как да бъдат усъвършенствани човешките отношения, че в обществото да бъде въплътена абсолютната идея за „справедливостта“. За Платон идеалната социална държава е тази, която осигурява щастие и справедливост за всички свои граждани. Добро е само това, което е в интерес на групата, на рода, на колектива и на държавата.

По проблемите на социалната политика съществено допринасят трудовете на Аристотел, Тома Аквински, Рене Декар, Джон Лок, Шарл Монтескьо, Жан-Жак Русо и др. Те излагат идеи и теории за създаването на справедливо държавно устройство. Печелейки стотици и хиляди привърженици, те се превръщат в основен вдъхновител на борбата на масите за премахването на абсолютната монархия като форма на управление.

За оформянето и превръщането на социално-политическата доктрина в модерни политически идеологии съществено допринасят и идеите и трудовете на Алексис дьо Токвил, Джон Адамс, Александър Хамилтън, Карл Маркс, Фридрих Енгелс и др.

Консерватизъм

Като социално-политическа доктрина консерватизмът се свързва с имената на Платон, Аристотел, Тома Аквински, Дейвид Хюм и др. Първият мислител, наречен консерватор, е Едмънт Бърк, работил през 30-те години на 19-ти век.

Според консерватизма политическата власт е мощно средство за социални промени. Всяка промяна обаче води след себе си социални катаклизми, бунтове и безредици. Ето защо държавата трябва да се стреми към минимална намеса в живота на гражданите и да не допуска експериментиране и каквито и да е било политически доктрини.

Основните принципи и характеристики на консервативната идеология са:

1. Защита на частната собственост
2. Защита на социалната диференциация
3. Приоритет на прагматизма
4. Върховенство на закона.

Според консерватизма пазарът притежава „чудотворното“ свойство да се саморегулира и да отстранява всякакви структурни несъвършенства.

През 70-те и 80-те години на 20-и век съвременният капитализъм навлиза в нов етап на своето развитие, в т.нар. „демократически капитализъм“. Той е творение на господстващата консервативна идеология в шест от седемте най-развити капиталистически държави – САЩ, Великобритания, Германия, Япония, Канада и Италия.

Консерватизмът в съчетание с капитализма ражда „християндемократизма“. В много отношения тази

идеология е близка до тази на консерватизма. Това се отнася до разбирането за:

- природата и възможностите на хората, които се считат за неизменни;
- привързаността към частната собственост;
- отхвърляне на екстремизма и на резките промени в обществото.

Съществуват някои значими различия главно по отношение разбирането за приоритета на социалната пред икономическата политика. Отхвърляйки идеята за социалната държава, християндемократите възлагат на властта определен социален ангажимент, който не пречи на икономическото развитие на обществото.

Либералистична концепция

Във всички страни, с изключение на тези с централизирано планово управление, социалната политика съдържа либералистично ориентирани моменти и решения. Независимо от промените, които са настъпили в либерализма от времето на Адам Смит, Милтън Фридмън и др., за него са валидни следните основни принципи:

- свобода и право на избор от потребителите и производителите;
- култ към семейните ценности;
- възприемане на пазара като естествен регулатор на социалното производство;
- наличие на граждански права и свободи;
- ограничена роля на държавата.

Либерализмът разглежда обществото като резултат от инициативата на отделните индивиди. Като философия той е ориентиран към индивидуалните постижения, достигнати по пътя на свободната конкуренция. Може да се разглежда като класически либерализъм и неолиберализъм.

Класически либерализъм – в него мястото на социалната политика е твърде ограничено и се свежда до морално задължение на обществото към онези граждани, които по обективни причини не могат да се издържат сами. Либералите не приемат социалната справедливост. Считат я за манипулация на масите. Мерките на държавата се приемат като израз на липса на свобода на свободните хора.

Неолиберализъм - представлява хуманизирана модификация на либерализма. Той признава съществуването на неравенство в обществото. Социалната политика следва да служи като средство за осигуряване на равни шансове и до свободен достъп до жизнените блага. Това се отнася до онези субекти, които и при най-добро използване на своите сили и възможности, не са в състояние да достигнат екзистенц- минимума, валиден за страната. В тази модификация на либерализма се нарушава в определена степен суверенитета на производителя, като се отнемат част от доходите. Нарушава се и суверенитета на потребителя, тъй като насочва и ограничава потреблението му. Към

мерките на практическата страна на неолиберализма се отнасят:

- намаляване на данъците;
- борба с безработицата и регулиране на заетостта на фирмено и регионално равнище;
- ангажиране на държавата преди всичко за гарантиране на законността, борба с корупцията, инфлацията и др. По този начин се постига увеличаване на частните спестявания, стабилизиране на системите за индивидуална и социална осигурителна защита, придобиване на увереност в държавната институция и др.

Егалитаризъм

Това е втората основна концепция на социалната политика. По своята същност тя представлява схващане за равенство, което се ръководи от потребностите, а не от възможностите на икономическото развитие, финансовото състояние и други.

Според егалитаризма потребностите в доходите се обуславя не от личните усилия, а от:

- собствеността;
- наследените способности;
- полученото възпитание;
- късмета на дадения индивид.

За тези фактори стопанският субект с нищо не е допринесъл. Изходен пункт на егалитаристично ориентираната социална политика са нормите за потребление на храна, дрехи, жилища, услуги и др. Тези потребности трябва да бъдат осигурени от обществото на всички хора, които не са успели да ги постигнат по една или друга причина. Егалитаризмът може да съществува само в страни с централизирано държавно управление. При него е възможно непосредствено насочване на създадените от цялото общество блага към определена категория хора, т.е към тези, които се нуждаят, независимо от усилията, които са положили да ги постигнат. Егалитаризмът е немислим без дискриминиране на получателите на високи доходи. Цените и данъците преотстъпват част от тези доходи в полза на хората с ниски доходи и ограничено потребление. По този начин държавата регулира социалните процеси. Тази социална политика се осъществява в страните с централизирано управление на икономиката и финансите. Егалитаризмът в социалната политика е плод на една по-широка и исторически утвърдена идея за свобода равенство и братство, идея намерила израз в идеите на Великата френска буржоазна революция. Дълги години почти във всички европейски страни социалната политика се е развивала под влиянието на тази идея. Силната роля на държавата е в основата на тази концепция.

Необходимо е да се подчертае, че егалитаризмът подценява личната инициатива, свободата и отговорността на индивидите. Доведен до крайност, егалитаризмът води до разрушаване на обществото, тъй като обемът на благата непрекъснато намалява

успоредно с намаляването на стимулите за предприемачество и за производствена дейност.

Модерна социалдемокрация

Основен идеолог е Тони Блеър, който определя тази концепция като нова посока за социално развитие в бързо изменящия се свят. Тя съвместява ценностите на две велики течения – демократичния социализъм и либерализма. Тази концепция, наречена още „третия път“, бележи ново връщане към левоцентристкото мислене. 20-и век беше доминиран от два лагера. Първият - на фундаменталната левица, която гледаше на държавния контрол като основа на социалната политика и вторият – на левицата, която допускаше компромиси.

Новата концепция се налага поради:

- променящия се свят в икономическо и социално отношение;
- негативните страни на капитализма и социализма;
- бедността и социалната несъвместимост;
- нарастващата престъпност;
- разпадането на семейната институция;
- изменящата се роля на жената в обществото;
- засилващото се желание на обществото за нови демократични промени;
- нарастващата враждебност на обществото към политиката;
- нарастващите екологични и социални проблеми, като алкохолизъм, наркомания и др.;
- народите желаят да се приобщят към новите условия на бит и живот.

Новата концепция се характеризира с редица нови моменти в управлението на социалните процеси, като по отношение ролята на правителството включва:

- Увеличаване доходите на населението чрез намаляване на данъците.
- Поставяне на образованието като важен приоритет. Високият образователен стандарт играе съществена роля в международната конкуренция.
- Реформиране на социалната сигурност и нейното превръщане и насочване в области, в които е възможно.
- Нов баланс между права и задължения, не само в социалната сфера, но и в строгото отношение към престъпността сред младежите. В това отношение голямо значение се отдава на родителските отговорности.
- Правителството и неправителствените организации в своята работа следва да придобият нови умения - да работят с частния и доброволен сектор като партньори, да споделят отговорностите и да отговарят на новите по - големи публични искания. Важен проблем е да се съдейства с Международната общност в търсенето на нови пътища в работата на тези организационно-правителствени и неправителствени.

- В международен план отпадането на студената война и заплахата от световни конфликти се заменят с нови по-големи заплахи. Има се предвид организираната престъпност, тероризма, нарко- и токсикоманията, разрушаването на околната среда и др. Тези нови и тежки проблеми изискват прилагането на нови и гъвкави форми на международно сътрудничество.

Модерно общество. Социален капитализъм

Социалният капитализъм по своята същност представлява съвременна капиталистическа система, която се направлява и смекчава чрез лостовете на властта, респективно чрез държавната пазарна икономика.

Моделът на социалния капитализъм ограничава в известна степен абсолютната свобода на пазара, по отношение на пазарните му ефекти. Това ограничение може да се обясни по следния начин: свободният пазар предполага, че индивидуалният начин на живот се определя от притежаваната частна собственост и от положението индивидуален труд.

При различните модели на социалния капитализъм индивидуалният начин на живот се явява в определена степен независимо от това, което индивидът притежава като лична собственост и от конюнктурата на пазара. Тази относителна независимост се осъществява посредством система от институции, които гарантират индивидуалните социални права. Те се приемат като продукт на социалната политика и тяхното трайно съществуване и влияние се бележи с понятия като: „социална държава“, „държава – провидение“, „социално-пазарна икономика“, „държава на благоденствието“ и др. В най-общ смисъл тези понятия могат да се разглеждат като синоним на държавния капитализъм.

Социална държава

Социалната държава е тази, в която обществото поема отговорността за осигуряване на елементарното благосъстояние на всеки негов член. Социалната държава не е политическа, а функционална характеристика на държавната организация. Тя има отношение към управлението на социалните процеси, чрез механизмите на властта, а не към процеса на нейното овладяване и начин на упражняване.

Привържениците на модерните социални държави посочват като предимство редица нейни особености като:

- Социалната държава е добре регулирана, с добри традиции и висока ефективност.
- Социалната политика е част от публичната такава, която трябва да отговори на въпроса – защо дадено управление възприема или се въздържа от намеса във функционирането на обществото или на неговите подсистеми.

- В социалната държава преобладава частната собственост спрямо държавната и са създадени условия за свободно движение на капитали.

Концепция „нови хоризонти“

Тази концепция е приета като основа на правителствената политика на Джон Кенеди през 1960 г. Тя насочва вниманието си главно към това държавата да стимулира деловата дейност в страната, за да бъде преодоляна наложилата се през 50-те години на 20-и век тенденция към ниски темпове на икономическо развитие. За тази цел се пристъпва към намаляване на федералните данъци, за да се увеличат инвестициите и се разшири потребителското търсене, а също така и да нараснат финансираните от правителството работни места, както и да се намали безработицата.

Стратегия „социален реформизъм“

Тази стратегия е избрана от правителството на Джон Кенеди и се базира на относително високите темпове на икономическо развитие. Тя е продължена от правителството на Линдън Джонсън, който се опитва да реализира широка програма по социални реформи, която включва:

- нови помощи за образованието;
- създаване на система на здравно осигуряване;
- ново градостроителство;
- развитие на изостаналите райони;
- борба с бедността и неграмотността;
- премахване на ограниченията в правата за гласуване.

Според Алан Бринкли³⁰ – „вълната от реформи в годините на Кенеди и Джонсън отразява новото съзнание за обществените проблеми на САЩ“.

Социализъм

Привържениците на тази политическа доктрина, която претърпя крах в края на 80-те и началото на 90-те^{те} години на 20-и век, търсят изход в т.нар. „възроден социализъм“, или „модерен социализъм“. Според тях социализмът може да бъде заменен или с по-добър и по-ефективен, или само с „хаос“. Хаосът от своя страна води до налагането на един примитивен варварски капитализъм, отнема всички социални придобивки на огромните маси трудови хора и изостря социалното напрежение в общността. Изходът е възроденият социализъм, основаващ се на марксисткото изучаване на новите процеси и явления, да се свърже с пазарната икономика и със собствените социални последици. Този преход трябва да носи следните белези:

- социалистическо пазарно стопанство, като път към икономическата стабилност;
- демократично устроена политическа система, при която постоянно нараства ролята на трудовите хора;

- духовно производство в съответствие със съвременните междуличностни изисквания;
- национална сигурност със самостоятелна външна и вътрешна политика.

Възгледите на привържениците на т.нар. „модерен социализъм“ се заключават в следното:

- безплатно здравеопазване;
- безплатно държавно образование;
- държавно гарантирана защита на труда;
- осигуряване правото на труд на всеки индивид;
- гарантиране на пълноценен нормален живот на хората от третата възраст;
- създаване условия за отпочиване на цялото общество;
- полагане на грижи от държавата за инвалидите, вдовиците, безработните, самотните хора и др.

Тази социална политика си поставя за цел да помогне за осигуряване на качествено ново равнище на народното благосъстояние, да създаде нормални условия за живот на всички граждани и най-пълно да осъществи принципа на социалната справедливост във всички сфери на обществените отношения.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Развитието на социалните политики бележи особено активни преобразувания в периодите на трансформации на обществата и икономиките. Експериментирането и внедряването на различни социални модели, програми, стратегии или концепции не винаги е съпътствано с отразяване на историческия опит и научното познание. В някои от историческите периоди е свързано с реализирането на такива политики, които са съобразени с временни или нетрайни съображения, както и с осъществяването на други политики – например, свързани с тези на политическите формации, партии и сдружения.

В общия смисъл на развитието на тези политики те са обърнати към създаване на общество, което да е най-удобно за съществуването на човешкия индивид и към създаването на такава система, която да обслужи най-пълно и пълноценно неговите социални, здравни, културни и други потребности.

Литература

1. Димитрова, С., Терзиев, В., Арабска, Е. 2014. Приложението на активния модел на социална програма и неговото стратегическо преимущество в процеса на учене през целия живот. Научна конференция „Система за квалификация и кариерно израстване на преподавателите във висшите училища“, Национален военен университет „Васил Левски“, 11-12 декември 2014 г., Велико Търново. Сборник доклади от конференция „Система за квалификация и кариерно израстване на преподавателите във висшите училища“, стр. 96-121.
2. Димова, Д., Кусев, И. Социална политика и социални дейности. Анализи, есета, технологии.-София, Тракия-М, 2003.

³⁰ Liberalism and Its Discontents, The New York Review of Books, 1998

3. Класова, С., Иванов, П., Младенова, Г., Станкова, Л., Балева, В., Василева, Л., Дуранкев, Б., Найденов, Н., Опров, К., Геров, А. Маркетинг, София, УННС, 2009.
4. Лакичевич, Д. Увод в социалната политика, София, 2002.
5. Терзиев, В. Арабска, Е. 2015. Активните трансформации в политиките за функциониращ пазар на труда и за заетост. Научна конференция с международно участие „Иновации в образованието“, 25-27 септември 2015 г. Годишник на ШУ „Еп. К. Преславски“, Т. XIX D Педагогически факултет, Научни трудове от конференция, стр. 96-104.
6. Терзиев, В. Арабска, Е. 2015. Изграждането на функциониращ пазар на труда в периода на преход на българската икономика. Научна конференция с международно участие „Иновации в образованието“, 25-27 септември 2015 г. Годишник на ШУ „Еп. К. Преславски“, Т. XIX D Педагогически факултет, Научни трудове от конференция, стр. 82-95.
7. Терзиев, В. Арабска, Е. 2015. Съвременни аспекти в оценяване ефективността на социалното програмиране. Международна научна конференция "Образование, наука, икономика и технологии", 25-26 юни 2015 г., Университет „Проф. д-р Асен Златаров“. Управление и образование, ТОМ XI (4) 2015, стр. 24-33.
8. Терзиев, В. Въздействие на политиките на пазара на труда за осигуряване на заетост“, Университетски издателски център при Русенски университет „Ангел Кънчев“, издателство „Дема прес- Русе“, 2013.
9. Терзиев, В. Предизвикателства пред социалното програмиране в контекста на насърчаването на социалната активност и регулирането на социалното развитие чрез активни политики. Издателство „Примак“, Русе, 2015.
10. Терзиев, В., Арабска, Е. 2015. Мониторинг на активните политики на пазара на труда в България. Първа научно-практическа конференция с международно участие „Социална работа, мениджмънт и социално развитие: съвременни предизвикателства, перспективи и иновативни практики 2015“, 1-2 октомври 2015, ТУ-Варна, стр. 32-39.
11. Терзиев, В., Арабска, Е. 2015. Подобряване ефективността на провежданите социални политики. Международна научна конференция „Посткризисно управление в бизнеса“, София, 27 ноември 2015 г. Сборник доклади, том I, стр. 121-127.
12. Терзиев, В., Арабска, Е. 2015. Развитие на функциониращ пазар на труда в България. International Journal Knowledge, Scientific Papers, Vol. 11/1, стр. 167-181.
13. Терзиев, В., Арабска, Е. 2015. Реализация на активните политики на пазара на труда в България. Първа научно-практическа конференция с международно участие „Социална работа, мениджмънт и социално развитие: съвременни предизвикателства, перспективи и иновативни практики 2015“, 1-2 октомври 2015, ТУ-Варна, стр. 40-47.
14. Терзиев, В., Арабска, Е. 2015. Социални политики за въздействие на пазара на труда в България. Seventh International Scientific Conference KNOWLEDGE FOR CAPABILITIES AND SKILLS, 4-6 December, 2015, Bansko, Bulgaria. International Journal Knowledge, Scientific Papers, Vol. 11/1, стр.248-255.
15. Терзиев, В., Арабска, Е. 2015. Социалното програмиране в контекста на насърчаване на социалната активност. Юбилейна международна научна конференция „Социалните науки и развитието на обществото - теоретични и практически измерения“, Свищов, 30-31 октомври 2015 г., стр. 228-233.
16. Терзиев, В., Димитрова, С., Арабска, Е. 2015. Начини за осъществяване на ефективна социална политика чрез насърчаване на социалната активност. Международна научна конференция „Образование, наука, икономика и технологии“, 25-26 юни 2015 г. Университет „Проф. д-р Асен Златаров“. Управление и образование, ТОМ XI (4) 2015, стр. 34-39.
17. Терзиев, В., Стоянов, Е., Арабска Е. 2015. Активната социална програма – иновационен модел в общественото развитие. Младежки форум „Наука, технологии, иновации, бизнес – 2015“, 15-16 октомври 2015 г. Пловдив, стр. 125-130.
18. Arabska, E. 2016. Active Social Policies - Insights in Developing a Functioning Labor Market. Balkan and Near Eastern Journal of Social Sciences BNEJSS 2016 (02) 03, pp. 47-63.
19. Arabska, E. 2016. Bulgarian Experience in Improving Effectiveness of Activities in Public Employment Services. Balkan and Near Eastern Journal of Social Sciences (BNEJSS), Vol. 2, N 2, pp. 76-94.
20. Arabska, E. 2016. Problems of Employment and Unemployment in Bulgaria: Is Sustainable Development Possible? Balkan and Near Eastern Journal of Social Sciences (BNEJSS), Vol. 2, N 1, pp. 6-19.
21. Liberalism and Its Discontents, The New York Review of Books, 1998.
22. Terziev, V. 2015. An active model of a social program and its strategic advantage, Конференция „Система ценности современного общества“, ЦРНС, Новосибирск, Россия, 30.04.2015, pp. 113-131.
23. Terziev, V. 2015. Analyses of labor market development in the Republic of Bulgaria and the influence of the transition period. Монография „Современная модель эффективного бизнеса“, стр. 198-244.
24. Terziev, V. 2015. Criteria and indicators for social efficiency, Конференция „Государственное и муниципальное управление в XXI веке: теория, методология, практика“, ЦРНС, Новосибирск, Россия, 30.04.2015, N 17, pp. 46-70.
25. Terziev, V. 2015. Flows of labor force and types of labor markets in transition economy, Конференция

„Социально-экономические науки и гуманитарные исследования“, ЦРНС, Новосибирск, Россия, 08.05.2015, pp. 75-93.

26. Terziev, V. 2015. Methodological approach to research and evaluate main states and transitions on labor market, Конференция „Проблемы современной экономики“, ЦРНС, Новосибирск, Россия, 15.04.2015, pp. 22-48.

27. Terziev, V. 2015. Social policy and labor market development in Bulgarian transition period, Конференция „Приоритетные научные направления: от теории к практике“, ЦРНС, Новосибирск, Россия, 2015, pp. 139-154.

28. Terziev, V. 2015. Social policy development in the Republic of Bulgaria during the transition period to a market economy, Сборник научных трудов „Новый взгляд“- Международный научный вестник, №8, ЦРНС, Новосибирск, Россия, 24.04.2015, pp. 230-265.

29. Terziev, V. 2015. Social programming in the system of sociological categories concerning market economy and labor market development in transition economy, Конференция „Культура. Духовность. Общество“, ЦРНС, Новосибирск, Россия, pp. 100-123.

30. Terziev, V. 2015. Theoretical basis of development of labor market and social policy in the Republic of Bulgaria, Конференция „Наука и современность 2015“, ЦРНС, Новосибирск, Россия, 2015, pp. 233-251.

31. Terziev, V. Impact of active social policies and programs in the period of active economic transformations in Bulgaria. „East West“ Association for Advances Studies and Higher Education GmbH, Vienna, 2015.

32. Terziev, V., Arabska, E. 2014. Assessment of active social policies' impacts on labor market in the Republic of Bulgaria. Коллективная монография „Социально-экономические и правовые основы развития экономики“. Уфа, Аэтерна. Россия, pp. 3-57.

33. Terziev, V., Arabska, E. 2015. Analyses of Labor Market Development in Bulgaria: Role of active policies for social and economic development. 3rd HASSACC 2015 - Virtual Conference Human and Social Sciences at the Common Conference, 5-9 October, 2015, pp. 140-145.

34. Terziev, V., Arabska, E. 2015. Assessment of the effectiveness of social programming. Knowledge International Journal, Scientific & Applicative Papers, Volume 9, стр. 115-125.

35. Terziev, V., Arabska, E. 2015. Bulgarian Experience in Labor Market Development. 18th International Academic Conference, 25 August 2015, London. IISES, pp. 710-733.

36. Terziev, V., Arabska, E. 2015. Social policy and social programming: key implications concerning development of active labor market policies and employment. Proceedings of 17th International Academic Conference, Vienna, June 21-24, 2015, IISES, pp. 499-513.

37. Terziev, V., Arabska, E. 2015. Theoretical and methodological basis of social programming and social

activity, Коллективная монография „Социально-экономические и правовые основы развития экономики“, 2015, Уфа, Аэтерна. Россия, pp. 3-183.

38. Terziev, V., Arabska, E. Application of new instruments to increase effectiveness of implementation of social policies on labor market in Bulgaria. Journal of economic development, environment and people (JEDEP), VOL 4, NO 3 (2015), pp. 26-44.

39. Terziev, V., Arabska, E. Social Policy Development and Implementation: Municipal level perspectives. 4th HASSACC 2016 - Virtual Conference: Human and Social Sciences at the Common Conference, 3-7 October, 2016.

40. Terziev, V., Dimitrova, S. Social programming in the context of stimulating social activity and regulation of social development through active policies, „East West“ Association for Advanced Studies and Higher Education GmbH, Vienna, 2015.

41. Terziev, V., Dimitrova, S., Arabska, E. 2015. „From social support to employment“: considering target groups' needs in active social policies. VIII International scientific conference „Innovations in technology and education“, Belovo, Russia, March 2015, Volume 5, pp. 64-77.

42. Terziev, V., Dimitrova, S., Arabska, E. 2015. Assessing impacts of active social programs on the labor market in the Republic of Bulgaria. VIII International scientific conference „Innovations in technology and education“, Belovo, Russia, March 2015, Volume 5, pp. 47-64.

43. Terziev, V., Dimitrova, S., Arabska, E. 2015. Assessment of active social policies' impacts on labor market in a period of transformation Bulgarian society. Procedia Economics and Finance 30 (2015) pp. 890-902.

44. Terziev, V., Dimitrova, S., Arabska, E. 2015. Linking active social policies to education and qualification problems on the labor market. VIII International scientific conference „Innovations in technology and education“, Belovo, Russia, March 2015, Volume 5, pp. 77-88.

45. Terziev, V., Dimitrova, S., Arabska, E. 2015. Positive and negative characteristics of active social policies through the example of the program "From social support to employment". VIII International scientific conference „Innovations in technology and education“, Belovo, Russia, March 2015, Volume 5, pp. 88-100.

46. Terziev, V., Dimitrova, S., Arabska, E. 2015. Social activity of human resources - a basis for effective social policy. Knowledge International Journal, Scientific & Applicative Papers, Volume 9, Volume 9, стр. 218-223.

47. The Limits of Social Policy Cambridge, Mass. Harvard University Press, 1988

48. The Social Responsibility of Business is to Increase its Profits, The New York Times Magazine, September 13, 1970.